

İmam-ı Azam Ebû Hanife (ra)

“İmam-ı Azam’ı tanıtır mısınız?”

İmam-ı Azam Ebû Hanife, yaklaşık 1239 yıl evvel; hicrî 150 yılı Şaban ayında; milâdî olaraksa 767 yılının bir Mayıs sabahında, Abbasî Halifelerinden Halife Mansur’un siyasî hışmına uğrayarak Abbasî hapishanelerinin birinde zehirlenen ve bir yıldız gibi dünyadan kayıp, âlem-i bekaya irtihal eden bir Fıkıh otoritesidir. Hanefî Mezhebi Kurucusudur.

Asıl adı Numan bin Sabit olan İmam-ı Azam Ebû Hanife Hazretleri (ra), hicretin 80. yılında (Milâdî 699’da) Kûfe’de zengin ve muttakî bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Daha doğmadan evvel Hazret-i Ali’nin (ra) duâsına mazhar oldu. Küçük yaştan itibaren kendisini ulema arasında bulan Ebû Hanife (ra), Enes bin Malik (ra) gibi birkaç sahabe ile görüşme imkânı buldu ve hadis rivayet etti. Gençliğinde ilimle beraber bir süre ticaretle de uğraştı; ancak daha sonra kendisini tamamen Fıkıh ilmine verdi. Dört bine yakın âlimden hadis dinledi. Fıkıh ilminde Hazret-i Ali, Hazret-i Ömer ve Abdullah ibn-i Mes’ud’un re’y ve içtihad metodlarından etkilendi ve bu kol üzerine fıkıh sistemini kurdu. Hocası Hammâd bin Süleyman’ın (ra) dizleri dibinde 28 yıl Fıkıh ilminde yoğruldu. Hocası vefat ettiğinde artık fıkıh ilminde ehliyet ve içtihat sahibi olduğundan talebe arkadaşlarının ve halkın ısrarı üzerine, kırk yaşlarında, ders halkasının başına geçti.

İmam-ı Azam’ın (ra) ders halkası eşsiz bir fıkıh akademisi gibi çalıştı. Irak, Horasan, Harezm, Türkistan, İran, Yemen ve muhtelif bölgelerden gelen talebelerle ders halkası doldu taşı. Karşılıklı soru-cevap tarzında ders işlerler; derslerinde en müşkül mes’elelere bile İslâm’ın temel kaynaklarından çözümler bulurlardı. Ders halkasında beş yüz bini aşkın mes’ele üzerinde çözümler üretildiği rivayet edilir. Talebeleri arasından pek çok İslâm Hukukçusu yetişti. Bunların en meşhurlarından İmam-ı Ebû Yusuf, İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Züfer, İslâm Fıkıhının tedvin ve tasnifi için büyük gayret sarf ettiler ve Hanefî Mezhebinin olgunlaşmasında eşsiz hizmetlerde bulundular.

İmam-ı Azam, Fıkıh ilmiyle beraber Tefsir, Hadis, Kelâm ve diğer İslâmî ilimler bakımından da zirvedeydi. Münâzara yoluyla sapık fırkalarla mücadele etti. Mu’tezilîler, Haricîler, Kaderiler, Şiîler ve İnkârcularla birçok münâzaralara katıldı ve mâğlup etti.

Bedüzzaman Hazretlerinin (ra), Sahabelerden ve Mehdî'den sonra en efdal dört İmam arasında saydığı İmam-ı Azam Ebû Hanife 1, vakarı, tevazuu, takvası ve ilmi ile temayüz etmişti. Hediye kabul etmezdi. Bir gün Halife Mansur'un kendisine on bin dirhem hediye göndereceğini söylediler; buna razı olmadı. Hediye geleceği gün kimse ile görüşmedi. Halifenin adamı hediyeyi bir beze sararak evinin köşesine koymuştu. Ebû Hanife (ra) vefatı öncesinde oğluna yazdığı vasiyette, o bez içindeki hediye Halifenin adamına iade edilmesini istedi.

Halife Mansur kendisini baş kadılığa tayin etmek istedi ve bunda ısrar etti. Ancak Ebû Hanife baş kadılığın siyasî bir makam olduğu ve bunun da ilmî çalışmalara engel olacağı endişesiyle kabul etmedi. Halife kendisine niçin baş kadılığı kabul etmediğini sorduğunda ise:

“Ben baş kadılığa salâhiyetli değilim! Senin de bu vazifeyi bana vermen doğru olmaz!” dedi. Halife tekrar: “Neden?” diye sordu.

İmam-ı Azam (ra):

“Eğer doğru bir adam isem bu vazife bana yaramaz! Eğer yalancı isem, yalancılar kadı olamaz!” dedi.2

Ancak Halife Mansur emrinde ısrarlıydı. İmam-ı Azam'ın nüfuzunun siyasî olduğunu zannetmiş, bunu kırmak için pasif bir göreve çekmek istemişti. Ancak Büyük İmam bu görevi reddedince zor kullanmaya başlamıştı. Hiçbir zorlamayla da yılmayan ve hiçbir dünyevî makam ve mevkiyi kabul etmeyen İmam-ı Azam Ebû Hanife'yi, ne yazık ki Abbasî Halifesi daha sonra, ömrünü verdiği o ilim merkezinden ayırdı, hapse attırdı ve kırbaçlatmaya başladı. Hapiste zehirlendiği de rivayet edilir. Nihayet sağlığı bozulunca hapisten çıkardı; ancak Büyük İmam artık fazla yaşamadı ve fıkıh ilminin tedvin ve tasnif çalışmalarını talebelerine emanet ederek, yetmiş yaşında hayata gözlerini yumdu. Şimdi; bin yılı aşkın süredir İslâm Fıkına yaptığı hizmet ile onun adı dillerden, gönüllerden ve duâlardan düşmezken; ona zulmedenler kabirde azap çekiyorlar!

Dipnotlar:

1- Bedüzzaman, Mektûbât, s. 271

2- Gazâlî, İhyâ, c. 1, s.74